

Posudek oponentky práce

POLÁKOVÁ, Lucie. *Stigmatizace osob s duševním onemocněním v pracovním životě*. Praha, 2023. 56 s., 2 přílohy. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra andragogiky a personálního řízení. Vedoucí práce: doc. PhDr. Tibor Vojtko, Ph.D.

1. Obsah a struktura práce

Studentka předkládá k obhajobě oborově relevantní téma, které se zabývá problematikou stigmatizace osob s diagnózou duševní nemoci na českém pracovním trhu. Cíl práce je nejasný, jelikož ho studentka definovala odlišně v abstraktu práce a jinak v úvodu práce: „Cílem práce je identifikovat faktory, které mohou být pro duševně nemocné stigmatizující.“ (s. 9), „Cílem bakalářské práce je identifikace příčin, projevů, důsledků a možností redukce stigmatizace osob s duševním onemocněním při hledání práce, při nástupu do zaměstnání, v průběhu pracovní kariéry i během jejího ukončení.“ (s. 4) Práce je členěna do úvodu, čtyř kapitol a závěru. Diskuse je součástí čtvrté kapitoly o realizovaném empirickém šetření. Přílohy uvedené v práci jsou ve vztahu k tématu, cílům a realizovanému empirickému šetření vhodně zvolené.

První kapitola pojednává o tématu duševních nemocí. Studentka v rámci ní definuje zdraví, pojednává o různých modelech duševní nemoci a navazuje velmi stručným představením diagnostického manuálu MKN-10. V kapitole postrádám (nad rámec historického přehledu) definici duševního zdraví a duševní nemoci podle aktuálních zdrojů. Studentka představuje téma první kapitoly výrazně po povrchu, předkládané informace slouží pouze k velmi základní orientaci.

Druhá kapitola představuje téma stigmatizace a diskriminace osob s duševním onemocněním, vč. diskriminace v pracovním životě. Téma je z velké části představeno srozumitelně a v dobré struktuře. Výjimku tvoří podkapitola 2.4.1 „*Situace osob s duševním onemocněním na pracovním trhu v minulosti*“, která je napsána v horší logické struktuře, s více odbornými nepřesnostmi.

Třetí kapitola představuje téma nazvané jako „*redukce stigmatizace osob s duševním onemocněním v pracovním životě*“. Domnívám se, že odborně vhodnější by bylo pojmenovat téma jako „*prevenci stigmatizace osob s duševním onemocněním*“ a zabývat se tématem na úrovni primární, sekundární i terciární prevence.

Jelikož informanti, se kterými studentka realizovala rozhovory v rámci empirického šetření trpěli (pravděpodobně) afektivními poruchami a vybranými poruchami z kategorie neurotických, stresových a somatoformních poruch, postrádám kapitolu pojednávající blíže o těchto dvou diagnostických kategoriích (o jejich projevech, průběhu onemocnění, možnostech léčby) právě s přesahem do tématu možné stigmatizace osob trpícími těmito onemocněními.

2. Odborná úroveň

Práce obsahuje odborné nepřesnosti a chyby. Např.: „*Při této definici nám může pojem stigmatizace připadat velmi podobný sociální percepci, která nám pomáhá se rychleji orientovat v nových sociálních situacích, nejčastěji při setkávání neznámých osob.*“ (s. 15) Jedná se o velmi zúženou a chybnou interpretaci termínu sociální percepce. „*U duševního zdraví a nemoci nelze tvrdit, že existují pouze tyto dva póly. Jedná se o stav závisející na individualitě a subjektivním*

prožitku člověka.“ (s. 17) Právě diagnostický manuál MKN-10 slouží k posouzení, zda daný jedinec trpí duševním onemocněním, a pokud ano, jakým, a je v odborné kompetenci psychiatrů a klinických psychologů, aby posoudili duševní stav jedinců. Dále nelze zcela souhlasit s tvrzením studentky, že: *„Přestože není velké množství aktuálních šetření, které by byly zaměřené přímo na výskyt duševního onemocnění v českém prostředí...“* (s. 24) Domnívám se, že existuje dostatek informací a statistických údajů o výskytu duševních nemocí v ČR. *„Člověk se začíná učit určitým hodnotám a postojům již ve třetím roku svého života a od té doby tyto postoje převážně utvrzuje a deklaruje informace, které získal, a to ať už jsou pravdivé či zkreslené.“* (s. 29) Jedná se o odborně nepřesně interpretované informace.

Odborně nepřesně je definován i koncept vnímané vlastní účinnosti – self-efficacy (s. 28) a dále autorka nerozlišuje mezi termíny „úzkost“, „úzkostnost“ a „úzkostlivost“ a poměrně volně je v práci zaměňuje.

Na teoreticky zaměřené kapitoly navazuje empirické šetření, jeho cíl si studentka definovala následovně: *„Primárním cílem prováděného empirického šetření je identifikovat, jaké faktory či situace vnímali duševně nemocní ve svém pracovním životě jako stigmatizující.“* (s. 34) Následně ale studentka cíl empirického šetření výrazně rozšířila i na období primárního, sekundárního a terciárního vzdělávání: *„...výzkumné šetření se zaměřuje nejen na stigmatizující situace během získávání práce a během snahy o její dlouhodobé udržení či návrat do zaměstnání, ale také na projevy odlišného chování či přístupu z důvodu duševního onemocnění v období primárního, sekundárního a terciárního vzdělávání...“* (s. 34) Takto stanovený cíl vnímám jako velmi široce formulovaný a v kontextu velmi široké a různorodé skupiny lidí s duševním onemocněním i jako velmi obtížně dosažitelný v rámci omezeného rozsahu bakalářské práce. Sama autorka poukazuje na výraznou heterogenitu výzkumného vzorku, kterou vnímám jako další velký limit předkládané bakalářské práce: *„...polostrukturovaný rozhovor, který byl proveden s několika respondenty různého věku, sociálního zázemí, vzdělání, pohlaví, vykonávané profese i onemocnění, se kterým se potýkají či se v minulosti potýkali.“* (s. 34) S ohledem na popsané projevy, kterými informanti trpěli, se domnívám, že by bylo vhodnější název, téma a cíle práce zúžit ve vztahu k osobám trpícími afektivními a neurotickými poruchami, jelikož vzorek je malý a nejsou v něm zahrnuti informanti, kteří (pravděpodobně) trpěli jinými duševními nemocemi.

Studentka realizovala kvalitativní empirické šetření v podobě polostrukturovaných rozhovorů. Vzorek tvořilo šest informantů, výše zmíněnou nežádoucí heterogenitu vzorku ještě zvýšilo to, že čtyři informanti byli z Prahy, dva byli mimopražští z „menších měst“, jejichž velikost nebyla studentkou specifikována. Vzorek tvořili dva muži a čtyři ženy. Jako nejvíce problematickou vnímám různorodost v zastávaných profesích, v délce pracovní praxe (3 měsíce až 25 let) a ve věku informantů. Ve vzorku byli informanti pracující manuálně, informant na manažerské pozici a specialisté (ať už se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním). Jedna informantka dokonce souběžně se zaměstnáním dokončovala doktorské studium. Otázku věkové heterogenity (věkové rozmezí informantů 25–55 let) vnímám jako problematickou s ohledem na dílčí výzkumný cíl zmapovat zdroje a projevy stigmatizace v průběhu vzdělávání a přípravy na povolání, kde není možné formulovat odborně relevantní závěry ze vzorku informantů z několika odlišných generací. Jedna informantka trpěla vedle duševního onemocnění dalším zdravotním hendikepem – slepotou. Studentka rovněž nezjišťovala (nebo to není v práci uvedeno), zda se u informantů jedná pouze o dílčí symptomy duševních nemocí (studentka píše o „projevech“ duševního onemocnění), nebo zda byla u informantů stanovena diagnóza duševní nemoci.

V práci chybí popis metodiky vyhodnocování a analýzy dat. V rámci výsledkové části jsou nevhodně komparovány výsledky s poznatky jiných studií, což patří do kapitoly diskuse. Podkapitola Diskuse naopak nenaplnuje požadavky kladené na Diskusi, jelikož studentka výsledky svého šetření vůbec nekomparuje se širší poznatkovou bází a s recentními daty odborných studií.

3. Práce s literaturou

Studentka se v rámci odkazování na zdroje dopouštěla opakovaně chyb a nepřesností, v práci není respektována citační norma. Jako problematické vnímám uvádění odkazu na zdroj nikoliv na konci parafráze, ale na konci odstavce, kde studentka souhrnně odkazuje na všechny zdroje, o kterých odstavec pojednává, ale v jehož rámci jsou postupně diskutovány různé studie nebo přístupy (viz např. s. 24–25, Daňková, Otáhlová, 2017, s. 257–268; Batoš et al., 2020, s. 6–10, dále např. s. 25–26, Noordeloos, 2022, nestránkováno; ČSSZ, 2021, s. 77–86).

Některé odkazy na zdroj nejsou srozumitelné, neodpovídá jméno autora v textu s odkazem na zdroj. Např. „Bártalová k tomuto tématu doplňuje, že takovéto značky byly vypalovány například otrokům v thesálských dolech (Goffman, 2003, s. 9; Praško, Ocisková, 2015, s. 11; Economou, 2020, s. 38).“ (s. 14)

Na jiném místě v práci, není citace správně odkazována na zdroj: „...tedy tento jev můžeme nalézt také pod pojmy „propůjčené“ stigma (Goffman) anebo také pod anglickým názvem Stigma by Association, avšak vždy se jedná o proces nálepkování kvůli úzké vazbě na stigmatizovaného jedince...“ (s. 19)

Jinde zase studentka píše o poznatcích mnoha studií a m.j. uvádí i průzkum OECD, v závěru parafráze ale uvádí pouze jeden odkaz na zdroj a odkaz na studii OECD není uvedený vůbec: „Mnoho zdrojů například uvádí, že až každý pátý zaměstnanec trpí lehkými... Šetření Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) ukazuje, že... (Holm et al., 2021, s. 64–66).“ (s. 26–27).

Práce obsahuje větší množství sekundárních citací, a to i v případech, kde je primární zdroj dostupný.

4. Grafické zpracování

V oblasti grafické úpravy jsem neshledala žádné vážné nedostatky.

5. Jazyková úroveň

Text neprošel jazykovou korekturou, obsahuje velké množství i hrubých pravopisných a gramatických chyb a dalších nedostatků (stylistické chyby, překlapy, chybějící interpunkce, chybějící slova, slova navíc, záměna slov apod.). Jazyk práce je na mnoha místech hovorový, informace jsou formulované na mnoha místech stylisticky nepřesně nebo jazykově „neobratně“.

6. Podněty k rozpravě

1. Proším, aby studentka popsala zvolenou metodu analýzy dat.

2. Prosím, aby studentka uvedla limity realizovaného empirického šetření.

7. Závěrečné hodnocení práce

Studentka předkládá k obhajobě bakalářskou práci na aktuální a oborově relevantní téma stigmatizace osob s duševním onemocněním v pracovním životě. I když práce přináší několik dílčích zajímavých zjištění, v práci shledávám více odborných nepřesností a metodologických nedostatků (vysoká heterogenita vzorku, absence popisu metody analýzy dat, absence diskuse psané podle nároků na odborné diskuse). A dále v práci studentka nerespektovala požadovanou citační normu. Předkládanou práci nedoporučuji k obhajobě s návrhem klasifikace „neprospěla“.

V Praze 31. srpna 2023

PhDr. Alexandra Fonville, Ph.D.